

Παν. Ι. Ζέπου, Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Συνταγματίον νομικὸν Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου Ὑψηλάντη Βοεβόδα, Ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας 1870, μετ' εἰσαγωγῆς καὶ ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως τῶν ἐν αὐτῷ θεσμῶν, Ἀθῆναι, Ἐκδοσις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1936. Σελ. ι' + 267.

Διὰ τὴν ἱστορίαν τὴν ἐθνικὴν καὶ τὴν πολιτιστικὴν τῆς Ρουμανίας ἢ «φαναριωτικὴ», λεγομένη, περίοδος ἀποτελεῖ ἄλυτον κόμβον συζητήσεων. Καθ' ὅλην τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν, τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πνευματικὴν ρουμανικὴν ζωὴν διέτρεχε πνεῦμα ἀκράτου ἀντιφαναριωτισμοῦ, ὁδηγούντος εἰς τὴν πλήρη ἄρνησιν πάσης εὐεργειτικῆς ἐπιδράσεως τῶν φαναριωτῶν καὶ ἐκδηλουμένου μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι πᾶν τὸ σαθρὸν καὶ ἀνήθικον, τὸ ὅποῖον ἔχει ἡ ρουμανικὴ ζωὴ, ὀφείλεται εἰς τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τῆς φαναριωτικῆς διοικήσεως. Εἶναι ὅμως προφανὲς διὰ τὸν ἀμερόληπτον κριτὴν ὅτι λόγοι μόνον ἐθνικοῦ φανατισμοῦ ἐδημιούργησαν μίαν τόσον μονόπλευρον κρίσιν. Οὐδεὶς βεβαίως ἀρνεῖται ὅτι ἡ ἱστορία τῶν φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας ὑπῆρξεν ἐνίοτε μεστὴ παντὸς εἴδους καταχρήσεων, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν ἀσφαλῶς εἰς τὴν δημιουργίαν ἐλαστικῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἠθῶν, ἀλλ' ἡ διαφθορὰ αὐτῆ, γνώρισμα σύνηθες εἰς τὰ καθεστῶτα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ δὴ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μετεῖχον χαρακτήρος σατραπικοῦ ὡς πρὸς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρχῆς, ἐξηρτῶντο δ' ἐντελῶς ἐξ ἄλλου κυριάρχου ὡς πρὸς τὴν γένεσιν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξουσίας, δὲν πρέπει νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν μεγάλην πολιτιστικὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν κατέβαλον οἱ φαναριῶται εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας μὲ σοβαρά, καὶ σήμερον δ' ἔτι ἅπτα ἀποτελέσματα, προσπάθειαν, τῆς ὁποίας τὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐξ ἀπόψεως ἀποτελεσμάτων μεγάλην ἀξίαν δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ καλύψῃ ἡ ψεγομένη ὑπὸ τῶν ρουμάνων ἐθνικοφρόνων, ἀμφιβόλου ἄλλωστε συνειδητότητος ἀπόπειρα τῶν φαναριωτῶν πρὸς ἐξελληνισμόν τῶν βλαχικῶν πληθυσμῶν.

Εἰς ἓν τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν εἰς τὴν ρουμανικὴν ζωὴν ἡ φαναριωτικὴ διοίκησις ἀναφέρεται ἡ κρινομένη μελέτη. Ἀποτελεῖ τὸ μνημεῖον τοῦτο κώδικα ρυθμίζοντα τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις ὑπὸ τὸν τίτλον «Συνταγματίον Νομικόν», ἐκδοθέντα δὲ τὸ 1780 εἰς ἑλληνικὴν καὶ ρουμανικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ «Ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας» Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, πάππου τοῦ ὁμωνύμου πρωτοπόρου τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἰσχύσαντα μέχρι τοῦ 1816, ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπίσης κώδικος τοῦ Γεωργίου Καρατζᾶ.

Τὸ κεντρικὸν καὶ θεμελιῶδες πρόβλημα, τὸ ὅποῖον δημιουργεῖται ἐν σχέσει μὲ τὸ Συνταγματίον, εἶναι ἂν τοῦτο ἀποδίη δίκαιον ἐγκώριον ἢ ἂν ἀποτελῇ ἐκλαϊκευμένην κωδικοποίησιν τοῦ ἑλληνοβυζαντινοῦ δικαίου, ὡς τοῦτο ἐπέζησε καὶ διεμορφώθη εἰς τὸ πνευματικὸν κέντρον τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους. Ἡ πρώτη γνώμη, κρατοῦσα ἐν Ῥουμανίᾳ,

παραβλέπει τὸ θεμελιώδες γεγονός ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ βλαχικοῦ δικαίου εἶναι βραχυτάτη ἀνατρέχουσα μόλις εἰς τὰ μέσα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος καὶ ὅτι καὶ αἱ πρῶται συλλογαὶ αὐτοῦ ὡς ἡ *Pravila dela Govora* τοῦ 1640 καὶ ἡ *Indreptarea Legiei cu Dumnezeu* τοῦ 1652 ἀποδίδουν δίκαιον κυρίως βυζαντινόν.

Τὴν δευτέραν γνώμην ἀκολουθεῖ καὶ ἀποδεικνύει εἰς τὴν προτασσομένην τοῦ κειμένου τοῦ *Συνταγματίου* μακρὰν εἰσαγωγὴν ὁ κ. Ζέπος.

Πράγματι ἀπὸ τὴν ἐξονυχιστικὴν ἀνάλυσιν τοῦ συγγραφέως προκύπτει ὅτι τὸ *Συνταγματίον* τοῦ Ὑψηλάντου ἀποτελεῖ κωδικοποίησιν τοῦ εὐρύτατα διαδεδομένου τότε καὶ ἐν Βλαχίᾳ ἑλληνοβυζαντινοῦ δικαίου, εἴτε περιεχομένου εἰς τὰς διατάξεις τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων, εἴτε δημῶδους τοιοῦτου, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔζησεν καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἰδίαν ζωὴν, ἀποτελοῦν τὸν κρῖνον τὸν συνδέοντα πρὸς τὸ βυζαντινὸν τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον καὶ δι' αὐτοῦ τὰ δίκαια τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Οὕτως εἰς μὲν τὸ Ἐμπράγματον δίκαιον, αἱ διατάξεις περὶ ἐμφυτεύσεως ἐν τίτλῳ XXXV εἶναι προφανῶς βυζαντινῆς καταγωγῆς, εἰς τὸ Ἐνοχικὸν τὰ θέματα τῆς ἀγοραπωλησίας καὶ τοῦ δανείου καὶ ἰδίως ἡ ἐν τίτλῳ XXXII § 1β' διατάξις καθ' ἣν «οἱ κώδικες αὐτοὶ (τῶν ἀγοραπωλησιῶν) νὰ εἶναι ξεχωριστοὶ καὶ νὰ φυλάττωνται πάντοτε εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ ἐπισκοπὰς μὲ βοῦλλαν καὶ ὑπογραφὴν τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἐπισκόπων διὰ νὰ μὴ μένη ὑποψία ἀλλαγῆς ἢ δόλου» ὡς καὶ τὰ ἐν τῷ αὐτῷ τίτλῳ ὀριζόμενα περὶ προτιμήσεως ἀποτελοῦν ἐπίσης προφανῶς ἀπόδοσιν βυζαντινοῦ καὶ παλαιότερου ἀνατολικοῦ δικαίου.

Ἰδιαιτέραν ὅμως ἐντελῶς σημασίαν ἔχουν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς αἱ διατάξεις οἰκογενειακοῦ δικαίου τοῦ *Συνταγματίου*, αἱ ὁποῖαι διέπονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκογενειακῆς κοινοκτημοσύνης ἐκδηλουμένης μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν πρὸς προίκισιν τῆς κόρης ἢ ἀδελφῆς τῶν ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας, διαμορφουμένων κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν σύστημα τῶν κατὰ τὴν περιουσίαν τῆς μητρὸς (*bona materna*), καὶ ἔτι μᾶλλον μὲ τὴν διάταξιν τῆς § β τοῦ τίτλου XX, καθ' ἣν «Ἄν ὅμως μία θυγάτηρ μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῆς προικισθῇ ἐκ τῶν πατρικῶν μόνον ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς μὲ ὀλιγωτέραν προίκα ἀπὸ ὅσιν τυχὸν ἐπροικίσθη πρότερον ἄλλη ἀδελφὴ ἐκείνης, περιόντων ἔτι τῶν γονέων, καὶ συμβῆναι νὰ γένη τοῦτο ἀπὸ ἐνοχὴν καταλειμμένου πατρικοῦ χρέους, ὅπου ἔτυχε νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς γονεῖς ὕστερον ἀπὸ τὴν ὑπανδρείαν τῆς πρώτης θυγατρὸς, καὶ τύχη μετὰ ταῦτα νὰ ἀποθάνῃ ἄτεκνος κανένας ἀδελφὸς πλούσιος, τότε τὰ λοιπὰ ἀδέλφια νὰ ἔχουν χρέος ἄφευκτον νὰ κάμουν ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ νὰ ἀπογεμίσουν δηλαδὴ τὴν προίκα τῆς δευτέρας θυγατρὸς μὲ τὴν ἰδίαν ποσότητα, ὅπου καὶ ἡ πρώτη ἐπροικίσθη, ἢ νὰ βάζουν εἰς μέσον ὅλα τὰ ἰδιόκτητα πράγματα τοῦ θανόντος ἀδελφοῦ καὶ νὰ τὰ μοιράζωνται ἐξ ἴσου μὲ τὴν

ἀδελφὴν τοὺς ἐκείνην ὅπου ἔλαβεν τὴν ὀλιγωτέραν προῖκα· καὶ τοῦτο ὅταν δὲν ἔχουν καὶ ἄλλας ἀδελφὰς ἀγάμους, χρηζούσας δηλαδὴ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας πρὸς τὴν ὑπανδρείαν, καὶ ἂν εἶναι τόση ἡ περιουσία τοῦ θανόντος ἐκείνου πλουσίου ἀδελφοῦ, ὅπου νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς τὸ νὰ λάβουν καὶ οἱ ἀδελφοὶ τὸ ἀνήκον αὐτοῖς μέρος καὶ νὰ ὑπανδρευθοῦν καὶ αἱ λοιπαὶ ἀδελφαὶ καὶ νὰ μεθέξῃ καὶ ἡ ἀδικηθεῖσα μὲ τὴν ὀλιγωτέραν προῖκα».

Τὸ εἰς τοὺς ἄρρενας μόνον κατιόντας χορηγούμενον (XX, γ') ἰδιαίτερον κληρονομικὸν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ οἴκου τοῦ «καμινίου ἀπὸ τὸ ὅποιον σφάζεται ἡ σκλητάδα καὶ τὸ γένος τῆς φαμίλιας» ὀλοκληρώνει τὴν εἰκόνα τῆς οἰκογενειακῆς κοινοκτημοσύνης, τῆς γνωρίμου εἰς τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου περιέχει τὸ κείμενον εἰς ἑλληνικὴν καὶ ῥομανικὴν τοῦ Συνταγματικοῦ μέ τινας διορθώσεις, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν σίξιν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. Ἐν παραρτήματι δὲ ἀναδημοσιεύονται δύο χρυσόβουλλα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου προγενέστερα τοῦ Συνταγματικοῦ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐν Βλαχίᾳ.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ζέπου εἶναι σοβαρὰ καὶ προδίδει μακρὰν καὶ ἐνδελεχῆ ἐνασχόλησιν περὶ τὸ λαϊκὸν δίκαιον τῶν παραδυναβίων χωρῶν ἐν συνδυασμῷ καὶ συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ ἀνατολικὰ δίκαια, καὶ ἰδίᾳ τὸ δημῶδες ἑλληνοβυζαντινόν. Ἐκτὸς δὲ τῆς καθαρῶς κριτικῆς τῆς ἀξίας ἔχει καὶ τὸ πρόσθετον προσὸν ὅτι παρουσιάζει ἀνάγλυφον τῶν ὁμοιότητων τῶν λαϊκῶν δικαίων τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων, τὰ ὅποια ἔχουν κοινὴν πηγὴν τὰς ἀπλᾶς καὶ βαθεῖας ἐννοίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἀλλὰ ὑφίστανται προφανῆ ἀλληλεπηρεασμόν, ὀφειλόμενον εἰς τὸν κοινὸν πολιτιστικὸν δρόμον ὃν ἠκολούθησαν, ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν ξένην δεσποτείαν, οἱ περὶ τὸν Αἴμον λαοί, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστελλε συνεχῶς τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ τὸ ἑλληνικὸν πνευματικὸν κέντρον τῆς Πόλεως.

ΓΡΗΓ. Π. ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ